

APOLÓGIA: A KÖZSZOLGÁLTATISÁG SZEREPVÁLLALÁSA A KÉSŐ-MODERN MÉDIA KORÁBAN

GÁSPÁRIK Attila-Csaba – VERESS Elza-Emőke

University of Arts, Târgu-Mureş

gasparika@gmail.com

veresselzaemoke@yahoo.com

Abstract: Apology: The Role of Public Media in the Era of Late Modern Media

In our presentation, we give an outline of the aspect public service aims to assume in the present era of late modern media in terms of involvement and contents. By looking into issues like the purpose of public service, its place in society and dual media system, its connection with market liberalism as well as its political independence, the presentation tries to demonstrate that, more than an economical, social and political issue, public service is rather a question of ideals and principles. Furthermore, our study intends to be a debate material trying to answer the question what public television and radio means today, how far they have gone on the road of democratization and how social and political surveillance and media market situation evolve. Our analysis is aimed at the basic values and purposes of public service, where the question of the presumed failure of public media, its getting independent and fulfilling its purpose can be evaluated in terms of the functions of content supplying.

Keywords: public media, media market, political independence, on-line media.

Bevezetés

Tájainkon 1990 óta a közszolgálativá átszervezett állami média folyamatosan váltságban van. Legalábbis a különböző témával foglalkozó tudományos kommunikációk ezt állítják. A közszolgálat közben a gyakorlatban működik, de valahogy mégis úgy érezzük, hogy vannak bajok. Lehet, valóban válság van? Lassan kérni kellene a Magyar Tudományos Akadémiát, hogy engedélyezze a következő szót: a *közszolgálatimédiaválsága*. Sokszor sokan panasztolták a közszolgálat „problémáit”, s ezek érdemben való taglalására ezen dolgozat kerete is szűknek bizonyul. Romániában Temesváron, Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Bukarestben működik közszolgálati rádió és televízió, de egyik szolgáltató honlapján sem találunk még utalás szintjén sem elveket, sem gondolatokat azzal kapcsolatban, hogy mit értenek 2015-ben közszolgálatiságon. Az mindenképpen világossá vált a szakirodalmat olvasva, hogy a fogalom meghatározását számos tényező befolyásolta. Ezek részben a médiaszolgáltatók politikával, piaccal való viszo-

nyához köthetőek, vagy épp a médiakultúra aktuális fejlettségi helyzetétől függtek, illetve akár a politikai, társadalmi tapasztalatok szerint is változtak.

Mi a közszolgálatosság? – tesszük fel újra és újra a kérdést. S ilyenkor nem maradhatunk meg az olyan személyesnek tűnő beszélgetésnél, amely alkalmával a kitérő válasz abból áll: „Azt mindenki tudja: a közszolgálati, az nem kereskedelmi.” „Nem!” – tesszük hozzá. Csak azt nem értjük pontosan, hogy miért hallunk, látunk a köznek fenntartott csatornákon számtalan olyan műsort, amelyiket inkább a kereskedelmi médiában tudnánk elképzelni, mint például a kívánságműsor, horoszkóp stb. Eszerint, tájainkon, amikor közszolgálatról kell szólni, akkor is válság van. A következőkben megpróbáljuk nagyvonalakban körbejárni a téma lényegét, felvázolni a víziókat, és megoldást ajánlani. Az alábbiakban nem egy konkrét helyzetet tárgyalunk, azonban dolgozatunk írásakor a romániai és a magyarországi közállapotokra vagyunk nagyobb tekintettel. Mielőtt az említett tartalomról bővebben szólnánk, szerenénk egy fontos megállapítást tenni: a közszolgálatosság lényegét csak adott szövegkörnyezetben tudjuk meghatározni. Magyarán a közszolgálatosság nem hasonlítható matematikai állandóhoz. Folyamatosan változik, mind tartalmilag, mind formailag. A közszolgálatosság tartalmi és formai kérdéseit napról napra újra kell gondolni, és lehet, hogy ez is kevés.

A közszolgálati média válságállapota

A közszolgálati média válságának plauzibilitása minden médiatörténeti korszakban felvetődött. Elég, ha a digitális átállásra gondolunk, vagy ha a tartalomszolgáltató felhasználók jelenét idézzük. A közszolgálatosság kérdéskörét számos megközelítésben vizsgálhatjuk. Hogy milyen arculatot kíván magára öltetni a közszolgálatosság a későmodern média jelenkorában, az leginkább a szerepvállalás, a tartalmak és a médiaszabályozás függvényében elemezhető. Ugyanakkor rákérdezhetünk a közszolgálatosság rendeltetésére, a társadalomban és a duális médiarendszerben elfoglalt helyére, a piaci liberalizmussal fenntartott kapcsolatára, politikai függetlenségére is. Számos elemzés éleződött ki ugyanakkor a közszolgálatosság alapértékeire és céljaira, így ezeket köztudottnak minősítve, nem áll szándékunkban megismételni.

Tanulmányunk csupán olyan vitaanyag szándékozik lenni, amely merész vállalkozásként újra arra a kérdésre próbál válaszolni, hogy mi a közszolgálati televízió, rádió ma. Hol tart ennek a demokratizálódása, és hogy a jelenben hogyan alakulhat a társadalmi-politikai felügyelet és médiapiac helyzete, különös tekintettel arra, hogy formai, stílusbeli és műfaji kritériumok egyidőben megköthetik a közszolgálatosság mibenlétét. Ugyanakkor, foglalkoztat az a megközelítés is, hogy a közszolgálatosság ténye gazdasági, társadalmi és politikai vetületén túlmenően tekinthető-e pusztán eszmei és elvi kérdésnek. Végül soron arra teszünk kísérletet, hogy a közszolgálati média feltételezett kurdarcának, függetlenségének és feladatteljesítésének kérdését egymásra vonatkoztatva tárgyaljuk és értékeljük.

Előzetes kutatások

A közszolgáltatóság kérdését különböző országokban, régiókban, társadalmi és gazdasági rendszerektől függően folyamatosan vizsgálták, de tendenciaszerűen, amikor is folyamatosan egy, a prospektivitásra kielezett agitáló beszédmód vált hangsúlyossá. A közszolgáltatási média válságának kérdésére tehát folyamatosan odafigyelt a szakirodalom a totalitárius hatalmi rendszerek felbomlását követően, hiszen ekkor, ha deklaratívan nem is, de meginogni látszott a szerepe. E rövid tanulmány terjedelménél fogva sajnos nem biztosíthat elegendő keretet arra, hogy a téma megvitatását célzó diskurzusokra a teljesség igényével hivatkozzunk, illetve arra, hogy a jelenlegi állásfoglalások mindenikére reflektáljunk. Mégis dolgozatunk által nem kívánjuk végérvényesen lezárni a közszolgáltatásra vonatkoztatott szerepvállalást, tartalomszolgáltatást és a szabályozást illető vitát, sőt leginkább annak teret engedni, mindazonáltal, hogy a kérdés alapos és mélyreható, tudományos igényességgel elvégzett körüljárására már sokan vállalkoztak. A kérdést taglaló, az elmúlt 25 évben született tanulmányok, viták némelyikére hivatkozva kutatási előzményként említést kell tennünk a 90-es években, illetve az elmúlt tíz évben napvilágot látott elemzések, fejtegetések, elméleti modellek kidolgozásáról. Ugyanakkor azt is körvonaloznunk kell, hogy a fogalmi értelmezések és újraértelmezések, illetve a szabályozási tendenciák miért és hogyan függtek egymástól. Továbbgondolva, ahogyan Terestyéni Tamás az általa szerkesztett *Közszolgáltatóság a médiában* című kötetének előszavában fogalmazza meg egy tömörítő szókacsolattal, „különböző értelmezési módokból következő médiaszabályozási megoldások” (Terestyéni, 1995, 7) megvitatására is sor kerülhet. Ezen szókacsolattal előrevetíthetjük azt is, hogy a médiaszabályozási tendenciák nagymértékben függhetnek a közszolgáltatási média szerepvállalására, tartalomszabályozására vonatkozó értelmezési módoktól.

A továbbiakban ilyen és ehhez hasonló értelmezési módok feltérképezésével kísérletezünk. Magyar nyelvű szakirodalmi vonatkozásban elsőként egy 20 évvel ezelőtt Budapesten lezajlott, a *Közszolgáltatóság a médiában* címet viselő konferencián elhangzott előadások tanulságait idézhetjük, amelynek szerkesztett változatát az *Ábránd vagy realitás?* alcímmel látták el, és 1995-ben látott napvilágot, Terestyéni Tamás szerkesztésében és az Osiris Kiadó gondozásában. Ma már ehhez az alcímhez viszonyítva a mi álműfaji megjelölésünk azt kívánja érzékeltetni, hogy mi a közszolgáltatási tartalomszolgáltatás társadalmi szerepének megerősödése mellett kívánunk állást foglalni, s tekintetben fontosnak látjuk azokra a diskurzusokra is támaszkodni, amelyek ezelőtt húsz, illetve tíz évvel születtek meg. Hogy e diskurzusok a közszolgáltatóság fogalmi kereteit boncolgatják, azt már elolvasásuk előtt feltételezzük, de arra is figyelmesek leszünk, hogy hogyan viszonyul a fenntarthatóság, a sajtószabadság és a piaci szemlélet kérdéséhez a korabeli szakmai elit.

Alig öt évvel azt követően, hogy az állami monopóliumtól leszakadó televízió közszolgáltatónak kezdte önmagát definiálni, a felvetett kérdéstről kialakuló tudományos szakköri vita még azon az állásponton volt, hogy *támogatni kell a kereskedelmi és köz-*

szolgálati elemek szétválásának differenciálódási folyamatában a tiszta profilok kialakulását (Angelusz-Tardos, 1995, 13). Tehát a közszolgálati tömegkommunikáció létrejöttéhez elengedhetetlennek látták a kereskedelmi média létrejöttét (Angelusz-Tardos, 1995, 13), amely tartalmánál fogva közszolgálati jellegű szolgáltatásokat nyújthat (Angelusz-Tardos, 1995, 13). Mégis az ezirányban történő fejlesztési tendenciák esetén érvényes, kormányzati és párterőviszonyoktól független, adóbevételből történő finanszírozási rendszer kidolgozását tartották megfelelő kiindulási pontnak (Angelusz-Tardos, 1995, 11).

Felmerült a sajtószabadság kérdése is, amelynek tekintetében létezett ekkor olyan álláspont, miszerint nem maga a sajtószabadság, hanem a közszolgálatosság jelenthet hatékony védelmet a politikai rendszer diktatórikus elfajulása ellen. Az ekkor vélemény formáló Fischer György azt is szorgalmazta, hogy a tájékoztatás „közszolgálati” kötelezettségeit terjesszék ki a kereskedelmi szférára. Ő a közszolgálati kötelezettségen üzletileg nem rentábilis feladatok ellátását értette, ugyanakkor hitt abban, hogy a profitjöveldelmezőséget össze lehet egyeztetni a „közszolgálati” jelleggel (Fischer, 1995, 20-21).

Másik kutató az állam és a piac kapcsolatára vonatkozóan éppen a frekvenciaszűkösség lényegét jelölte meg. Eszerint a frekvenciaszűke alapja volt annak, hogy *a felelős állam nem bízhatta csupán a piacra az eszmék szabad áramlásának megvalósulását* (Gálik, 1995, 25). Kiemelendő tény, hogy egyes kutatók a közszolgálatosság szükségességét is a frekvenciaszűkösséghez kötötték. Így Szekfű András szerint azért volt szükség a közszolgálatosságra, mert „a frekvencia szűkösen rendelkezésre álló jószág” (Szekfű, 1995, 105). Ő ugyanakkor megjósolta a frekvenciaszűkösség állapotának eltűnését vagy átalakulását. Az idő Szekfű Andrást igazolta, mára megmosolyogtató a frekvenciaszűkösség fogalma is. Húsz év telt el, és mára a digitalizálás gyakorlata (több frekvencia lehetősége) is háttérbe szorult.

Történetiség szemléleti modellek függvényében

A közszolgálatosságot érintő kérdések megvitatásához a szerzőknek erőteljes igénye mutatkozik tekintetben, hogy a fogalmi bizonytalanság mögé felsorakoztassák a televíziózás és rádiózás rövid történetiségét, a nyugat-európai duális médiarendszerek létrejöttének folyamatát, és ehhez mérten arról beszéljenek, hogy kelet-európai országok kényszerekkel és megszorításokkal szembesülnek a közszolgálati médiaszolgáltatás intézményes rendszerének és finanszírozásának kidolgozásakor. A közszolgálati műsor-szórás történetisége közismert. Mégis érdemes kiemelni azt, hogy a 1995-ben napvilágot látott tanulmányok java részében hangsúlyos szerephez jut a közszolgálatosság történetiségének körüljárása és annak összekapcsolása a társadalmi-gazdasági változásokkal. Feltételezésünk szerint a közszolgálati műsor-szórás létrejöttének, kialakulásának történetiségéről szóló diskurzusok nemcsak a közszolgálatosság státuszának erősítését, identitásának megszilárdulását, hanem esetenként annak megkérdőjelezését is célul tűzték ki. Hogy a vasfüggöny leomlását követő néhány év után érdemben csak a történetiségre

lehet alapozni, az puszta látszat. A kutatók már létjogosultságukban indokolt problémákat vetnek fel vagy prognosztizálnak, s teszik ezt nemcsak pusztán a közszolgálati történetiségére és a 90-es években általuk észlelt helyzetképre hivatkozva. Megállapíthatjuk, hogy állításaik korántsem idejétmúltak, sőt jónéhányuk még mindig időszerű, arról nem is beszélve, hogy némelyik akkor már megválaszolatlannak tűnő kérdés még ma sem lelt válaszra. Tanulmányunk később megvitatásra kerülő tételei tekintetében a továbbiakban fontosnak tartjuk ezen történeti áttekintéseknek a tolmácsolását és helyenként az azokra történő reflektálást.

Történelmi beszámolójában Horváth János arra az alaptételre mutat rá, hogy „Európában a korai műsorszórás kivétel nélkül minden országban a távközlés állami monopóliumára épült”. Mindez tehát azt jelentette, hogy „az első rádió és tévéállomások állami felügyeleti vállalkozások voltak, az állam szigorúan szabályozta a műsortovábbítás feltételeit is” (Horváth, 1995, 45). A történetiség kérdéskörében Gálik Mihály is nyilatkozik, aki rámutat arra, hogy „az államtól leválasztott, nemcsak nevében közszolgálati televíziózás kialakulása hosszú folyamat lett még a stabil demokráciák többségében is”. Amint kifejti, az állam szerepe a kulturális-történeti hagyományok és a politikai berendezkedés függvényében különböző volt, a *közszolgálat etalonjának számító brit* modelltől, a *totálisan államosított propagandagépezetként működő szöcsöig* terjedt a skála (Gálik, 1995, 27). Tehát „politikai döntés eredménye volt az, hogy közmonopólium formájában hozták létre a műsorszórást Angliában” (Kováts, 1995, 67). „Az alapmodell különböző nemzeti variánsai alakultak ki az országok társadalmi struktúrájától, hatalmi erőviszonyaitól és politikai berendezkedésétől függően” (Kováts, 1995, 67). Emellett fontos a nemzeti identitás, a nemzeti kultúra támogatásának célkitűzése, amely „minőségi” elit szemléletű műsorokban valósult meg – hangsúlyozza Kováts Ildikó. Fejtegetésében továbbá arra is kitér, hogy „a közszolgálati kritériuma a műsorszórásban elsősorban nem egyes műsортípusokhoz kapcsolódott, hanem a műsorfolyamat egészében érvényesülő szemléletet jelentette”. Amint magyarázatából megtudjuk, „a monopolhelyzetben levő közszolgálati műsor a homogenizációs tendenciákat azáltal érvényesítette, hogy egyetlen egységes világ- és nemzetértelmezést adott, amelynek hierarchikus rendjében mindennek és mindenkinek megvolt a helye. Egységesen hozzáférhető tudásanyagot, egységes nyilvánosságot adott” (Kováts, 1995, 67). Kováts Ildikó arra is ráírnyítja a figyelmünket, hogy *ez a közmonopólium jellegű európai közszolgálati médiamodell válságba került már a 80-as években*. Ennek okát az európai társadalmak átalakulásában látta, s akkor, 1995-ben úgy tettelezte, hogy a változások az amerikai modell irányában mutatnak. Állítását azzal indokolta, hogy „erősödött az individualizáció, a privatizáció, csökkent az állam tekintélye, nőtt a liberális értékekbe vetett bizalom” (Kováts, 1995, 68). Figyelmet érdemel a Kováts Ildikó által megállapított azon tény is, hogy „a második világháborút követően a közszolgálati műsorszórás egyik fő funkciója és hatása a társadalmi-nemzeti integráció és homogenizáció volt, azáltal, hogy a demokrácia jegyében beemelte az egységes nyilvánosságba, és egymáshoz viszonyította a társadalom különféle csoportjainak az értékeit, egyúttal a különbözőségeit is tu-

datosította, s hozzájárult a kisebbségi csoportok identitásának alakulásához” (Kováts, 1995, 68). Nézetünk szerint a homogenizáció kérdése mára már más helyzetet mutat. Ez egyre inkább a kereskedelmi műsorszórásra, a bulvárosodásra lesz jellemző, anélkül, hogy odafigyelne az értékbeli különbözőségekre. Nézetünk szerint a piac által meghatározott értékválasztásra épülő kereskedelmi média leginkább az önállóság, a vélemény-szabadság ellenében indítja el az értékhomogenizációt. Ezért amennyiben a közszolgálatosság létkérdését annak kommercializálásához kötjük, lehetséges, hogy ez nem minden tekintetben minősíthető előnyösnek, még akkor is, ha a hallgatottság/nézettség megőrzésének érdekében vagy annak elvesztésétől való félelmünkben ilyen kompromisszumos megoldást találunk célravezetőnek. Ha bizonyos tekintetben egyetlen kiútnak tűnik is közszolgálatiságnak a jelenkorban észlelt kereskedelmesítés, ez az átalakulás vagy meghasonulás számtalan veszélyt fedhet. Attól viszont nem kell tartanunk, hogy a közszolgálati tartalmakat sugárzó kereskedelmi médiacsatornák „közszolgálatiasodnak”. Nem felejtettük el, hogy kik a fenntartók a duális médiarendszerben, csupán eljártunk a gondolattal. Ha már megfosztottuk a kereskedelmi médiát a vélt sokszínűségétől, hadd emlékeztessük az olvasót arra, hogy bár a közszolgálati műsorszórás alapelveihez híven próbál megfelelni a főbb szükségleteknek, odafigyel a kisebbségekre és a nemzeti kultúrára, mégis alapértelmezetten központilag meghatározott. Mégis érdeme viszont az, hogy minőségi standardok szerint felépített tartalmakat közvetít.

A '90-es évek magyarországi médiaháborúja a politikai elitről szólt, amely Tamás Pál szerint a politikai szituációból következően nem egyszerűen tapasztalatlan, hanem saját helyzetével, szereplehetőségeivel, vélt vagy valós ellenfeleivel kapcsolatban alapvetően bizalmatlan (Tamás, 1995, 113), s ehhez mérten a vitákban a BBC-modell szolgált hivatkozási alapul vagy a pártsemleges állami médiamodell (Tamás, 1995, 114). Mégis Tamás Pál ésszerűen megindokolja, hogy milyen akadályok tételezhetőek fel a modell kiépítésében. „Az angolszász demokráciamodellekben sikeresen kialakított nemzeti mítoszokkal hatékonyan megoldódott a demokratikus rend és a közösségi világkép egyeztetése” – állapítja meg, de hozzáteszi: „a kelet-európai nemzeti történelmek, illetve azok mitikus feldolgozása erre sokkal kevésbé alkalmas” (Tamás, 1995, 122). A brit modell mai érvényesítését is kifejezett szkeptikusság övezi, de ma már nem az egységesülő közösségi világkép kérdése válik megoldhatatlanná – elég ha csak a globalizáció dicsőhimnusaiból idézünk –, hanem a digitális forradalom okozta, hagyományos és korszerű kommunikációs modellek között kialakuló diszkrépanciák.

A '90-es években még megoldandó problémának minősült az „állami garanciák biztosítása”, amely szükséges volt az értékvilágon belüli konszenzualitás és pluralitás egyensúlyának a fenntartásához (Tamás, 1995, 123). Természetes politikai szimbólumigényből következően a közszolgálatosság fontos funkciójává vált a köz rituálék iránti igényeinek legalább részleges kielégítése (Tamás, 1995, 124). Bár a közszolgálati média szerepvállalásának megfogalmazását illetően léteztek még tisztázatlan kérdések, illetve maga a közszolgálatosság fogalmisága is átváltozott, s ekkor szándékoznak megszabni a közszolgálatissággal szemben megfogalmazható jogilag is érvényesítendő két követel-

ményt: a politikai és gazdasági értelemben vett függetlenséget és a kiegyensúlyozottságot (Halmai, 1995, 39), az azonnali kritika és a pesszimista jóslás nem marad el. Eszerint Gálik Mihály rámutatott arra, hogy a közszolgálati intézmények a miatt adnak okot a bírálatra, mert műsorkínálatuk a szerkesztők elitizmusát tükrözi, bántóan pazarló a gazdálkodás, képtelenek a párbeszédre a nagyközönséggel és próbálják megőrizni monopóliumhelyzetüket (Gálik, 1995, 27). A közszolgálati szektor és az intézményi monopólium majdhogynem egymást kizáró fogalmak, és megjósolja azt, hogy a közszolgálati szférára a politikusok döntő befolyással lesznek (Gálik, 1995, 29). A közszolgálati műsorszolgáltató eszerint a saját utópiáját, a politikai függetlenséget mindvégig megőrizte. Ma is azt hirdeti feladatának, amit bírálói szerint képtelen beteljesíteni: a függetlenséget és a hitelességet – mondhatnánk kritikaként.

Fogalmiság, értelmezés, meghatározás

Jogunk lehet azt feltételezni, hogy a közszolgálati szektor értelmezésének fogalmi apparátusa teljes mértékben függ a társadalmi, politikai és médiapolitikai kontextustól, amelyben megszületett. 1995-ben a közszolgálati műsorszolgáltatást a „múltja” miatt bélyegezték meg. Ekkor még a közszolgálati szektor a „1945-ös újrakezdés politikai szótárából való” volt, s eredetileg arra szolgált, hogy kizárja annak a lehetőségét, hogy a médiába autoriter politikai megoldások hívei nagyobb számban beszivároghassanak (Tamás, 1995, 114). Tamás Pál ugyanakkor a közszolgálati szektor definíciójának két állandó elemét is kiemeli: az egyik a pártok sajátos viszontbiztosítási igénye, a másik a gazdasági, a maximális állami költségvetési támogatás. A '90-es évek jelenének helyzetében elmondja, hogy a „közszolgálati szektor” az az ideológia, amely alapján a korábbi monopólium kitalálhat magának olyan funkciókat, amelyek indokolhatják, hogy a korábbi privilégiumokat és támogatási nagyságrendet a jelenlegi állami forrásai legalább megközelíthessék” (Tamás, 1995, 119).

Ehhez képest Horváth János a „közszolgálati szektor” fogalmát politikailag lejáratottnak véli (Horváth, 1995, 45), rámutatván arra, hogy sosem volt igazán egyértelmű. Akkor, 1995-ben jelzett jelenben azt állította, hogy az akkor kialakult dualista rendszerben a „közszolgálati”, olykor nemzeti vagy nemzeti közszolgálati kifejezés valójában „elegáns eufémia” (Horváth, 1995, 47), de nem mellőzte ugyanakkor „gyanút keltő örökség” metaforával illetni a közszolgálati szektort. Álláspontja szerint a volt szocialista országokban mindenütt, az a tévéállomás, amely (1995-ben) a közszolgálati nevet viseli, évtizedekig egyet jelentett a pártpropagandával, az agitációval. Horváth jelezte azt, hogy volt egy kényszeredett kísérlet arra, hogy a vezető politikusi vagy értelmiségi réteg a közszolgálat fogalmának meghatározásával valamiféle művelődési normát, értékrendet, elérendő igényeket és követendő példákat alakítson ki (Horváth, 1995, 51).

Ekkor is fontos volt a brit modellhez viszonyított pozicionálás kérdése. A közszolgálati műsorszórás értelmezései történetileg alakultak ki, az Egyesült Királyságtól eltekintve, lényegében a II. világháború után, ebben a folyamatban a brit jelenségnek nagy befolyása volt hatalmi okokból és a BBC szakmai sikereire támaszkodó public relations hatékony mítoszteremtése nyomán (Jakab, 1995, 53). A közszolgálati műsorszórás annyira sajátosan brit jelenségnek számított, hogy Jakab Zoltán nem is minősítette definiálhatónak (Jakab, 1995, 53).

A közszolgálati – Jakab Zoltán 1995-ben jelenkorinak mondott értelmezése szerint – „egyfajta organikus fejlődés eredménye” (Jakab, 1995, 61). A szerző arra is rámutat, hogy a közszolgálati műsorszolgáltató intézmények sajátosságát mindenütt főképp a „politikai tájékoztatás, hírközlés, másodlagosan a kulturális tartalmak közlésének módja definiálja” (Jakab, 1995, 61). Jakab Zoltán értelmezése arra támaszkodik, hogy a tartalmi arányok pusztán önmagukban nem lehetnek meghatározóak, tehát nem tesznek közszolgálativá egyetlen műsorszolgáltatót sem. Szerinte a *hangsúly az intézményi, szervezeti viszonyokon van, az államtól való függőség gyakorlatilag érvényesülő vagy érvényesíthető módján* (Jakab, 1995, 61). Ehhez mérten Jakab Zoltán a kulturális paternalizmus helyzetével hozza összefüggésbe a médiaszabályozást. Tanulmányában az Európa nyugati és középső részén kialakuló műsorszolgáltató szervek tulajdoni szerkezetét vizsgálja a maga történetiségében, a kezdetektől a 70-es évekig. Megállapítása szerint a kulturális paternalizmus visszaszorulása a közszolgálati szervezetek monopolizeténének megszűnése miatt következett be (Jakab, 1995, 56-57).

1995-ben a rendszerváltás még túl közeli eseménynek számított, és ehhez a társadalmi-politikai változáshoz történő elvi és időbeli viszonyulásra jellemző volt, hogy felfedték a közszolgálati műsorszolgáltatóknak a pártállami propagandagépezethez kötődő hagyományait, vagy esélyt láttak a duális médiarendszerben, ahol a kereskedelmi és a közszolgálati médiaszolgáltatás egymástól függő léte determináns lehet, ahol egymás nélkül nem léteznek, de szerves egységet kell alkotniuk a létfenntartás érdekében. Elég csak arra gondolnunk, hogy Angelusz Robert és Tardos Robert amellelt voksolnak, hogy a „tényleges közszolgálati tömegkommunikáció kialakulásához az első lépés a valóságos kereskedelmi média létrejötte” (Angelusz-Tardos, 1995, 13). Egyes kutatók a válság, az újraállamosítási kísérletek mögött „a hírközlés, tájékoztatás kormányzati befolyásolására irányuló törekvések” sorát látták (Jakab, 1995, 57). A vita mégsem látszik eldőlni, hiszen a közszolgálati megfogalmazása inkább negáció: „Felfogásunk szerint a közszolgálati sem nem állami, sem nem magán” (Terestyéni, 1995, 11) – olvasható a konferenciakötet előszavában.

A politikai befolyás kérdése a 90-es években nagyon pregnánsan érezte jelenlétét a közszolgálati vitákban. Ekkor Szalády Szilvia is úgy összegez tanulmányában, hogy a „köszolgálati médiákra nehezedő politikai nyomás lehetőségének kizárására mindaddig sehol nem született megoldás”. Ezt a többségi pártok által kidolgozott törvénytervezetek miatt modja, amelyek magukon hordozzák a politikai befolyás lehetőségét. A média politikamentesítésére nem a média komercializálásában látja a meg-

oldást, s ezt azzal magyarázza, hogy „a privát tulajdonos kontrollálatlanul birtokolhat egy politikai hatalmi eszközt”. Illúzióknak tartja feltételezni, hogy „a társadalmilag releváns csoportok delegáltjai mentesek lennének politikai szimpátiáktól vagy pártkötődésektől”. Ő a pluralista modellt javasolja, illetve azt látja célravezetőnek, hogy a különböző befolyást kifejtő erők egymást kölcsönösen ellenőrizzék és fékezzék (Szalády, s.a., online).

Azt itt felsorakoztatott elvek, megoldási módozatok, feladatmegjelölések ellenére, az állami televízió közszolgálativá alakulása nem volt akadálymentes. Bajomi Lázár Péter tollából arról olvashatunk, hogy a rendszerváltást követően hogyan zajlott Közép-Kelet-Európában az állami televíziók közszolgálati televízióvá való átalakítása, hogy miként próbálták a médiapolitikusok az állami televíziókat az agitáció és propaganda eszközeiből a demokratikus hatalom ellenőrzésének eszközévé tenni. E modernizáció csak részben volt sikeres: az átalakuló köztévék sem szakmai identitásukat, sem közönségüket nem találják a kereskedelmi médiumok által uralt piacon; nem ritkán alulfinanszírozottak, szerkesztőik pedig politikai nyomással küszködnek. Az állami televíziók átalakulása kapcsán elmondja, hogy „volt olyan ország, amely a sztálinista mintát követte, és a médiát teljes mértékben a politikai elit alá rendelte (Románia), míg máshol az újságírók viszonylagos autonómiát élvezhettek (Magyarország). Csehszlovákia a román, míg Lengyelország a magyar modellhez állt közelebb”. Felsorolja a közszolgálati *média válságából* kivezető út lehetséges forogatókönyveit. A reformerek szerint a közmédiumnak felül kellene vizsgálniuk a műsorpolitikájukat, és a kereskedelmi médiumokhoz kellene igazítaniuk. Az ortodoxok szerint vissza kell térniük a gyökerekhez, és a hagyományos társadalmi értékeket nemzeti közösség, klasszikus kultúra kell hogy képviselje. A pragmatikus megközelítés szerint közszolgálati televízióra nincs szükség, elég, ha közszolgálati műsorok vannak. Bajomi Lázár Péter ugyanakkor 2002-ben a közszolgálati televízió modernizálásának négy különböző feladatát fogalmazta meg: műsorpolitika, finanszírozás, professzionalizálódás, politikai függetlenség (Bajomi Lázár, 2002, online).

Másik hivatkozási forrásunk a „köszolgálatosság 2004-re tehető Halálát” 2005-ben gyászoló Média Hungary konferencia anyaga. A konferenciakötet szerkesztett változata a *Köszolgálatosság újrafogalmazása a digitális forradalom küszöbén* címet viseli. A piaci versenyt és frekvenciaszűkösséget alapszempontnak tekintős *történetiség* kérdése ekkor is fontos a legtöbb téma kapcsán, mint ahogy annak a szemügyre vétele is, hogy a közszolgálatosság mely modelljének kell érvényesülnie a demokráciában. Nem utolsó sorban, a konferencia témájához kapcsolódva, az igyekeztek taglalni a szerzők, hogy a digitális forradalom küszöbén a közszolgálati műsorszolgáltatásnak milyen lehetőségekkel és kihívásokkal kell szembenéznie.

Kaposi Ildikó szerint bizonyos szemszögből nézve a közszolgálati műsorszolgáltatás a technikai véletlennek köszönhetően jött létre, a köztulajdonban levő műsorszolgáltatás logikus lépésnek tűnt olyan környezetben, ahol piaci versenyről a frekvencia szűkössége miatt nem lehetett beszélni. Ő már a közérdek fogalmának átértelmezéséről beszél, és

piaci kudarcot előlegez meg a digitális forradalom küszöbén. Ugyanakkor a közszolgáltatás hagyományairól azt állítja, hogy alig alakultak ki. Érdemes azon megállapítására is figyelni, hogy „a közszolgáltatási műsortszolgáltatásnak a társadalmi beágyazottság hiánya miatt és a kialakulatlan demokratikus keretek miatt hosszú időre lesz szüksége, hogy magára találjon az új demokráciákban. Mire azonban bekövetkezett a szovjet típusú állami médiarendszer átalakulása, a nyugati demokráciákban erősen vitatottá vált a közszolgáltatás hagyományos modellje” (Kaposi, 2005, 21-29).

Charles Fletcher tanulmánya is rendhagyó módon kapcsolódott be a vitába. Ő a közszolgáltatás jövőjének a megértését attól tette függővé, hogy hogyan lehet rákérdezni a közszolgáltatás jelenlegi és jövőbeli helyzetére. A jövő tekintetében pedig azt szögezte le, hogy nem elegendő informálni, oktatni és szórakoztatni. Fontosnak tartotta megjegyezni, hogy a digitalizáció átalakította a választékot és ezzel az elvárásokat is. Szükségesnek látta az újrafogalmazást és újrapozicionálást, amit megoldásként vetett fel. Meggyőződése szerint a digitális korban a közszolgáltatási adóknak el kell vetniük a másolt műsorokat, és arra kell összpontosítani, amihez a legjobban értenek: minőségi műsorokat kell készíteniük. Végső soron a szerző a digitalizációban a közszolgáltatás egyik legnagyobb esélyét látta. (Fletcher, 2005, 34-38). Vele ellentétben Tóta W. Árpád fölöslegesnek tartotta mindazt, ami közszolgálat, és létezését a rendszer tehetetlenségétől tette függővé. (Tóta, 2005, 41.)

A köztvé ekkori státusát illetően, Sinka Zoltán megállapítása az egyik figyelemre méltó problémára fókuszált, miszerint a köztvé nem vette ki a részét a kereskedelmi tévék között folyó versenyből (Sinka, 2005, 129). Ha nem is szó szerint idézve, de általános mondanivalóját tekintve Vicsek Ferenc tanulmányában közzétett megoldásjavaslatával éppen ennek a versenyhiánynak a kiiktatásán fáradozott. Eszerint hiánylajstromában a közszolgáltatásot érintő problémákat sorakoztatta fel, noha ezek már a korábbi években is megfogalmazásra leltek. Pontokba szedett „diagnózis” azért figyelemre méltó, mert a korabeli helyzetkép feltárása mellett olyan találó javaslatokat is szorgalmaz, amelyek nem látszanak kizárni a verseny lehetőségét a különféle médiumok számára. Elsőként megállapítja, hogy a közmédiumok alkalmatlanok a feladatuk ellátására. Ezt követően azon helyzetjelentését olvashatjuk, hogy „az intézmények függetlensége érdekében megteremtett, kivételesen sérthetetlen elnöki státus a visszajára fordította a helyzetet”. Hasonlatával érzékelteti a helyzet súlyosságát, szó szerint mindez lehetővé tette, hogy „mint az elszabadult hajóágyúk úgy viselkedjenek”. Rossz előérzete van az elnökök irányíthatatlansága és ellenőrizhetlensége miatt, költsézőnek ítéli meg az államot. Kimondja akkor azt is, amit mára már többen is hangsúlyozunk, hogy „nincs olyan közszolgáltatási műsorkötelezettség, ami ne lenne teljesíthető közszolgáltatási nagy adók nélkül”. A közszolgáltatási médiatermékek nézőkhöz való eljuttatását pályázatok versenyével oldaná meg, amiből nem zárna ki a nagy közszolgáltatási médiumokat sem. Ezzel elveszne az az előjoguk, hogy „függetlenül a hallgatóságtól, nézettségtől csak a közszolgáltatásnak kinevezett médiumok kapjanak «állami felhatalmazást» a közszolgáltatási médiatermékek előállítására. Nézete szerint továbbá a pályázati rendszer al-

kalmazása a finanszírozás csökkenését idézhetné elő, és megszűnne a „kölcsonös kiszolgáltatottság” (Vicsek, 2005, 110-111).

Tovább lépve Csepeli György és munkatársai által írt, a *Médiakutató* 2007 nyár számában megjelent *Közszolgálat a digitális korban* kiemelten szakszerű tanulmányt kell említenünk, ahol technológiai változásokról, médiapiaci változásokról, textuális tartalmi és társadalmi változásokról olvashatunk. Ezt követően a szerzők a közszolgálat alapértékeit, céljait, nemzeti kultúrával való kapcsolatát térképezik fel. Figyelemre méltó feladatainknak a meghatározása, a célcsoportok történeti szempontú megközelítése. Ez kiegészül a szabályozás alapjainak körvonalazásával, ahol kiemelt szerepet kap a tartalmi meghatározás jelentősége a nemzetközi és nemzeti jog szintjén. Beszélnek a közszolgálati műsorszolgáltatással összefüggő kihívások, feladatok rendszeréről. Javaslataik felsorakoztatásából említést érdemel a „teljes körű hozzáférhetőség, a politikai és üzleti függetlenség biztosítása”, „a polgári tudat és civil társadalom fenntartásának követelménye”, az „oktatás és a tanulás támogatása”, a „kreativitás és a magas kulturális minőség ösztönzése” (Csepeli és mtsai, 2007, online).

Egy másik kutatás, amely Bayer Judit tollából született 2008-ban, a szűkösség és pluralizmus alfejezetben a frekvenciaszűkösség végét üdvözli, de minimalizálja a televízió mint médiumnak a súlyát a tájékoztatásban. Elemzésében szót ejt a kereskedelmi média kritikájáról, miszerint az a tájékozottság illúzióját nyújtja. A digitális átállásban lehetőséget vél felfedezni az interaktív médiahasználat miatt, s máris felteszi a kérdést, hogy betölti-e a demokratikus, interaktív médiahasználat a közszolgáltatóság közösségteremtő funkcióját. Számára a demokratikus részvétel még illuzórikusabb, mint a kereskedelmi média esetén. Jelzi, hogy a kanonizált közös tudás helyett, amit az állam tartott fenn az oktatás és az információ kontrollján keresztül, mára már a tudásbázisokat és értékrendszereket jelentős mértékben multinacionális tartalomszolgáltató vállalkozások állítják elő. Rákérdéz arra, hogy létezik-e még közösség, hogy megőrizték-e az információk megbízhatóságukat és tartalmi minőségüket. Megjegyzi, hogy az a tény, hogy az állam kivonulhat a médiaszabályozásból, nem egyenlő azzal, hogy a közszolgálati feladatellátást is be kell szüntetnie (Bayer, 2008, online).

Újabb, *Közszolgálati televíziózás az Európai Unióban* (Médiakutató) címmel 2010-ben megjelent tanulmányból például megtudhatjuk, hogy a hibridizáló média korában a „kereskedelmi” és a „közszolgálati” média fogalma nem feltétlenül két egymással szembeállítható és jól körülhatárolható kategóriát jelöl. Javaslatuk szerint helyesebb kisebb vagy nagyobb mértékben közszolgálati, kisebb vagy nagyobb mértékben kereskedelmi médiumokról beszélni (Bajomi Lázár és mtsai, 2010, online).

Végül említést kell tennünk Antal Zsoltnak a *Közszolgálati média Európában – állami részvétel koncepciói a tájékoztatásban* című, 2011-ben napvilágot látott munkájáról, amely a „közönséget tartósan befolyásoló hatásmechanizmusok, globális piaci hatások és technológiai változások felerősödése, valamint az állami feladatvállalásnak folyamatos visszaszorulása és korrekciós törekvései tükrében” vizsgálja a tájékoztatás demokratikus kritériumainak a teljesülését (Antal, 2011, 9).

A fentiek hangnemében megállapíthatjuk, hogy a közszolgálatosság problémakörét idéző diskurzusok a közszolgálatosságot a jövőre irányultság jegyében igyekeztek felfedni, de fogalmi reprezentációik szintjén nem maradt figyelmen kívül a megbízhatóság és a tartalmi minőség problémája sem. A *médiatörténetírás* tehát fokozottan odafigyel a közszolgálatosságra, amely lassan *történeti* kategóriává látszik változni, de emellett hangsúlyos az *erkölcsi vonzata* is. Ez az *erkölcsi* kategória, úgy tűnik, abban merül ki, hogy egyfajta makrotársadalmi szinten a közszolgálatosság a társadalom depolitizálásért és a piac liberalizálásáért harcol. Az emberek javának, a társadalmi jóllétnek ez esetben nemcsak „híresztelője”, hanem előidézője is kíván lenni, hovatovább garanciája. Azonban mára már ezen nézetünket tovább kell fejlesztenünk, hiszen Antal Zsolt a közszolgálati tájékoztatást nem erkölcsi kategóriaként, hanem értékhorozóként, a közösség érdekét előtérbe helyező dinamikus rendszerként és működőképes koncepcióként meghatározza meg (Antal, 2011, 173).

A kommunikáció-történeti, hírközlési és médiatechnológiai megközelítés szükség-szerűsége mellett hangsúlyozottá válik a közszolgálati média társadalmi beágyazottságának vizsgálata. Számos példáját láttuk annak, hogy mint *társadalmi tevékenység* vagy *szereplő* gyakran akkor vizsgálják, amikor valamivel szembe kell állítani. Mondjuk, a kereskedelmi médiaszolgáltató minőségkritériumait kell felsorakoztatni, vagy adott minőségkategóriák mentén kell a kétféle médiaszolgáltatót összevetni, ahol a rejtett tendencia egyik vagy másik felsőbbrendűségének az oly módon történő igazolása, amely nem enged semmilyen mentelmi jogot egyiknek vagy másiknak. Ezekben az esetekben a közvetett úton érvényesülő, de a vádbeszédek retorikájához tartózkodó alakzatok és kötelező eszköztárak szerepe az, hogy egyik vagy a másik „fél” javára döntsék el a vitát. Az ilyen státuszú kijelentések, érvek, bizonyítási módok rejtve vagy szembetűnően előfordulnak a tudományos intenciójú szövegekben, tanulmányokban is.

Ha közérdekekre, társadalmi szükségszerűsége, emberi jogokra hivatkozunk, akkor azt látjuk, hogy lehetőségei szerint a közszolgálati és a kereskedelmi médiaszolgáltató szinte ugyanúgy reagál, ugyanazt a feladatot látja el, mégis a különbségtétel nem terjed ki csupán médiaműfajokra és a mögöttük rejlő intenciókban. Mára már szokás a határvonalak elmosódásáról beszélni, ilyen értelemben egyik vagy másik médiaszolgáltató tartalmi tekintetben meghasonul vagy elveszíti identitását. Mégis a közszolgálatosság ragaszkodik kinyilatkoztatni azt, hogy nem tért el eredeti rendeltetésétől. Ehhez mérten az elmúlt évben kipattanó, itt példázott vita a közszolgálatosságot illetően újabb hiánylastromot, kritikát szült, és ehhez újra hozzárendelődött a prospektív, utopisztikus szerepvállalás, ami folyamatosan úgy tartja fenn a médiát, hogy arról feltételes jövő időben beszél.

Ha a funkcióvesztéssel vádolt, a maga objektív valóságában és átlényegülésében mégis működőképes közszolgálatosságról beszélünk, akkor óhatatlanul veszélytelennek láthatjuk a helyzetet, hiszen a különböző médiumok számunkra, befogadók számára teljesen egyneművé váltak, a médiakonvergencia senki számára nem újszerű, sőt természetes. A befogadó, fogyasztó számára lényegi különbséget nem jelent.

Ha a közlésmód intencionáltsága, a társadalmi szerepvállalás és a folyamatosan kibontakozó cselekvésláncolat, társadalomra gyakorolt hatás, intézményi szervezettség, jogi, politikai és gazdasági kiszolgáltatottság, függetlenség, szakmai credo jegyében vizsgáljuk a közszolgáltatóság jelenlegi helyzetét, akkor arra kell kiéleznünk a közszolgáltatóság XXI. századi programját, ami megerősítheti a helyzetét, de úgy, hogy továbbra is a társadalmi struktúrából eredeztesse létét, és ne mellőzzön igazodni a társadalmi folyamatokhoz, változásokhoz és jelenségekhez. Ez utóbbi a társadalomtól függővé teszi a közszolgáltatóságot, s az efféle függőség szükségszerűsége eleve elrendeltnek tüntetheti fel a média helyzetét, társadalmi státusát és feladatkörét.

Ha viszont azt látjuk, hogy a közszolgáltató médiaszolgáltató a politikum vagy a fenntartója szócsöveként korlátozott lesz hatáskörében, akkor az ilyen közszolgáltatóság a politikum által programszerűen, netán propagandaszerűen felvázolt elvárt társadalomképet közvetíti felénk. Ennek az erőteljes, veszélyesnek tűnő befolyásnak a megfékezésére, kivédésére nemcsak a figyelmet hívták fel egyesek, hanem a kivédésére is próbáltak hatékony technikákat kidolgozni. Másfelől tételezhetjük-e azt, hogy a közszolgáltató médiaszolgáltatás kereskedelmessítése egyfajta öntudatlan lázadás az uniformizálás ellen, amikor a kereskedelmi média uniformizáló jellege is egyre nyilvánvalóbbá válik? Több évre van szükségünk, hogy erről érdemben értekezhessünk? A *mostban* mitől függhet médiapercepciónk, médiértelmezésünk?

Az nyilvánvaló, hogy médiakommunikációról, jelen esetben közmédiáról és közszolgáltatásról nem beszélhetünk kizárólag a médiaelméleti, kommunikációelméleti megközelítésben. Bár joggal vádolhatnak, hogy értekezésünk folyamán átvedlünk szociológusnak, történésznek, mégis ezek a szempontok a közszolgáltatóság kérdésének megvitatásához, megértéséhez és értelmezéséhez fölöttebb szükségesnek és elengedhetetlennek bizonyulnak. Így kénytelenek vagyunk megjósolni azt, hogy amennyiben a társadalmi folyamatok, változások és jelenségek romlásának jeleit fedezzük fel, kénytelenek vagyunk a médiát, mint „immanens jelenséget” is ezen hatás kiszolgáltatottjaként kezelni. A médiaszolgáltató nem írhatja elő azt, hogy mit nézzen a néző, de fontos, hogy értékítélete és meggyőződése a megfelelő érték kategóriák mentén alakuljon ki.

Az okokat sem tudjuk kellőképpen megítélni, csak feltételezni tudjuk, netán kikövetkeztetni az okozatokból. Egyelőre csak azt látjuk, hogy egyes médiateoretikusok meghúzták a vészféket, és talán valami után vagy valami előtt állunk. Ez a valami a médiakommunikáció reneszánsza, ami eddig jótékony humanizmusát abban engedte kifejezésre juttatni, hogy a felhasználó már tartalomszolgáltatóvá is lett. Az emberközpontú médiakultúra ilyen web 2.0 alkalmazás cselekvérepertoárral nemhogy a hagyományos médiához adott volna új minőséget, hanem kitermelte a maga felhasználóuralta médiu-mát, amely a véleménynyilvánítás szabadságát, ha szabályozza is, minduntalan hadakoznia kell, mert a tartalomszolgáltatással együtt a szabálytalanságra, a rágalomra, a zsarolásra alkalmas felületek megsokszorozódtak.

Az on-line média feltételezett szabadsága és a közszolgáltatóság államhatalmi függősége, úgy látszik, ellentétes kategóriákká, de talán minőségkategóriákká váltak, mégis

nagyon sok közös vonást hordoznak magukon. Egyrészt a mai közszolgálatosság jóval másabb, mint a kommunista diktatúra idején ismert állami televízió. Ezt felhozni indoklasként úgy tűnne, hogy nem érzékeljük a különbséget a kétféle médiaszolgáltató között. Sőt, nem csak másabb, hanem több is, még akkor is, ha a kormány finanszírozza részben. Másrészt, bár ellentétességükben kiviláglik a hagyományos és az új média inter-polaritása, talán senki sem gondol arra, hogy ellentétük mégis viszonylagosnak mondható, nem csupán a médiakonvergencia miatt, hanem azért is, mert a közszolgálatosság fenntartója egyre nagyobb teret kíván magának az on-line médiában. Ez utóbbi működése és szabályozása sem egységes kontinensenként, elég ha a török vagy az orosz on-line média zártságát, politizáltságát hozzuk fel példának. Ezzel is felszínes lenne érvelésünk, s méginkább jogtalanul hozhatnánk fel példaként a közszolgálatiságnak a politikai befolyásból fakadó korlátozottságát. Ezáltal legfennebb arra következtethetnénk, hogy nem kell radikális on-line médiaformáról, sem utopisztikusról beszélnünk, hanem csak politikumról, amelynek a média és az on-line média az árnyékában van. Míg ebben az esetben mindenkorra a politikumtól tesszük függővé a médiát, nem mondhatjuk azt, hogy más tekintetben az on-line média ne ütközne korlátokba. Mégis, míg az on-line média pozitívuma a demokratikusság, a közszolgálatosság is ezt célozza meg, bár érénye mégsem realizálódik. Míg az on-line média harsány, direkt, csupasz, lemeztelenített, semmit sem akar elkendőzni, a primitivitásig fajul, bulvárosodik, a közszolgálatosság felölti az szemérem társadalomnak tetszetős ruháját, normatívák szerint él, hagyomány és erkölcsstiszteelő, végtelkig úriember. Az on-line média mégis integrálni tudja a feszes, kimért, tudományossággal telített tartalmakat, de nem mond le a bulvárosodásról sem. A szélsőségek integrálása mégsem történik azzal a céllal, hogy a „magasság” csakis a „mélység”, az „ünnepi” csakis a „derogáló”, a „tisztelttudó” csakis a „szemtelen” által váljon erősebbé és hangsúlyozottabbá. A rétegződés, úgy látszik, nem enged átjárási felületet, minden „kasztnak” megvan a maga beszédmódja, stílusa, tudja, hogyan szólítsa meg célközönségét. Mondhatjuk, hogy a vélt „szabadság” ellenére az on-line média mégis megkötésekkel él, ez azonban nem elég arra, hogy ne férjen meg háborítatlanul egy helyen a biztos forrás és a félreinformálás, a szentéletű és a parázna, a titoktartás és a kifelegés, a látszólagos biztonság és a kiélezett vulnerabilitás.

Az on-line média az „új enciklopédikusság” ígéretével lépett színre, ahol az on-line média az ismeretanyag és tudás rendszerezését nem kompakt, több funkciót ellátó egységben, hanem hipertextusban, hiperlinkekben látja, a mentális lexikon mintegy virtuális leképezéseként. Ez az „új enciklopédikusság” az információ hozzáférhetőségéről, a „mindenről”, annak makronyilvánosságát érintő rendszeréről szól, amely már emberi mértékkel nem, hanem virtuálisan, a hálózati kommunikáció szintjén látható át és modellezhető. A szerepek akkumulációja mellett (szolgáltató és fogyasztó) tanúi lehetünk a műfajok bizonyos fajta sajátos egyvelegének, de másfelől a kiüresedésének is, ami miatt egyrészt az újságírásban és a sajtóműfajok ismeretében járatlan tartalomfogyasztó szolgáltatót okolhatjuk, másrészt meg konstatálnunk kell, hogy megszületett egy új igény, vagy rétegződik az új média kínálata, amelyben megfér a szakmai igényességű tartal-

mak mellett a talán túl laza, túl egyszerű, könnyed és műfaji megkötésektől mentes közlésmód. Ennek az észlelt kettősségnek nem kívánjuk boncolgatni a hátterét, hiszen a dolgozat kerete nem engedi meg az on-line média nyelvhasználatának a minőségszempon-tú vizsgálatát, de óhatatlanul ki kell mondanunk, hogy a már említett kettősség vi-tathatóvá teszi az on-line média besorolását, annál is inkább, mert egyre gyakoribb levá-lási tendencia, hogy a minőségi tartalmakért a szolgáltató előfizetést vár el.

Emellett jelentkezik a „médiavásárlásnak”, a mondhatni „új arisztotelianus jellege”, amely csupán az információfeldolgozás módját jelenti, és nem magát a közzétett tartal-mat jellemzi. Eszerint a felhasználó már csak a dolgok, tárgyak nevére, megnevezésére lesz kíváncsi, hiszen az ok-okozati összefüggések ismerete szükségtelen, ha bármikor hozzáférhetővé válik számára az on-line média. A közszolgálatosság megreformálása nem tűnik kétélű dolognak, ami abban merülhetne ki, hogy feloldódik a közszolgálati-ságban, vagy felülemelkedik azon. Ennyire sarkított végkifejletre nem számíthatunk, mivel a folyamatos át- és visszaalakulás esetén is számolnunk kell olyan minőségekkel, tartalmakkal és műfajokkal amelyek mindvégig jelen lesznek.

Van-e szükség a közszolgálati médiaszolgáltatás szabályozási kereteinek az újraren-dezésére? Amint láttuk, a XXI. századi, s a maga heterogenitásában, műfaji, de társad-almi meghatározottságában veszélyeztetettnek ítélt közszolgálati médiaszolgáltatás helyzetéről vallott nézetek a különböző vitákban olyan reflexiókat váltottak ki a külön-böző fórumokon, amelyek elvezetnek ahhoz a kérdésfelvetéshez, hogy a médiaszabá-lyozási és a médiapolitikai kontextus milyen mértékben teszi egyáltalán szükségessé a *közszolgálatosság* fogalmiságának, funkcionalitásának mint terminusnak a használatát. Ezt továbbgondolva, had idézzük a Mérték Médiaelemző Műhely vitairatát, amely azzal a keserű megállapítással indít, hogy „a közszolgálati média a rendszerváltást követően nem tudott az átfogó és pártatlan tájékoztatás, a kulturális értékteremtés, a társadalmi párbeszéd megkerülhetetlen fórumává válni”. A helyzet kialakulásának okai között a politikai és a szabályozási környezet változásával szemben erős, intézményen belüli szervezeti, szakmai, etikai biztosítékok, valamint a közszolgálatosság társadalmi támoga-tottságának a hiányára hivatkoznak (s. n., 2014, online). Nézőpontunk szerint az intéz-ményi stabilitáson és a társadalmi támogatottságon nem lehet számonkérni a közszolgá-latiság állapotát, mivel az intézményi-társadalmi, esetleg társadalmi-intézményi kontextus természetszerűen a maga kettősségében nyilvánul meg, de egyben a viszonylagosság, a függőségi viszonyok mentén értelmezhető és emiatt mint *jelenség* és nem *hiányállapot* előidézőjeként érheti vád.

Kutatási irányvonalak

Amint láttuk, számos olyan, a közszolgálati médiát illető kérdés merül fel még ma is, amelynek helyet kell adnunk, ha pozicionálni kívánjuk magunkat a médiáról szóló diskurzusokkal szemben. Talán a felsoroltak ismeretében fény derülhet arra, hogy mi-

lyen szempontok szerint vizsgálhatnánk még ma a közszolgáltatásig kérdését. Egy sor ilyen kérdést meg is fogalmaztunk. Érdekelhet minket az, hogy a közszolgálati média eltér-e ma eredetileg kinyilatkoztatott rendeltetésétől? Hol a helye a közszolgáltatásigaknak a mára már nem szövegalapú társadalomban? Milyen igényeket igyekszik kielégíteni a közszolgálati média az információs társadalomban? Valós vagy nem valós kihívás a piaci liberalizmus a közszolgáltatásig számára? Melyek a duális médiarendszer ma is tapasztalható kihívásai? Milyen tekintetben beszélünk a közszolgálati média kapcsán ma egyensúlyi, minőségi szabványokról és egyetemességről? Ha a közszolgáltatásigot a digitális média uralta kultúrában szükségtelemek értékeljük, akkor ennek oka lehet-e a tekintélyelvűség elutasítása, s emellett élvezhet-e elsőbbséget a tudásmegosztásra alapozott közösségi média? Versenyelőnyben lehet-e ez az „új enciklopédikusság ígérétevel” színre lépő új média, anélkül, hogy integrálna közszolgálati tartalmakat? Végül pedig kimerülhetne-e apológiánk azzal, hogy felsorakoztatjuk a közszolgálati média minőségkritériumait?

Újra lehet értelmezni a közszolgáltatásig alapértékeit és céljait, ahol a tartalomszolgálatás funkcióinak függvényében értékelhető a közszolgálati média feltételezett kudarcának, függetlenségének és feladatteljesítésének kérdése. Emellett a közszolgálati műsorszolgálatással összefüggő kihívások és feladatok rendszerének összevetését nem képzelhetjük el a közönség érdeklődésére és a társadalmi relevanciára vonatkozó kérdések nélkül sem. Technológia. Médiaipiac. Finanszírozás. Műsorpolitika. Szakmai teljességek. Az állam szerepe. Politikai függetlenség. Szabályozás. Tartalmi-textuális változások. Mind megvitatásra váró témák.

Alternatívák, javaslatok

Az előzetes kutatások e terjedelmes, s mégis a teljesség igénye nélkül lajstromba vett eredményeit követően nem marad más hátra, mint hogy mi is azok sorát bővítsük, akik sokszor és sokan szóltak a témáról. Úgy olvastunk tehát számos, a közszolgálatot érintő tanulmányokban a BBC alapelveiről, mint olyan modellről, ami működik. Mint ihletforrás elfogadható is tájainkon, azonban mondjuk ki, soha nem lehet semmilyen modellt átvenni és azt várni, hogy az átvett forma nálunk is működni fog. Érvként az is elég, hogy a BBC pártatlanságát az angol királyi ház biztosítja a múlt század húszas éveitől. Nos, próbáljuk meg összefoglalni, hogy ma az információs társadalmunkban mi lehet a közszolgálat, bár a nem szövegalapú, tudásalapú társadalmunk egyre inkább online társadalommá kíván átalakulni. Olyan közéletté, amelyikben a valós és a virtuális világ kiegészítik egymást. Együttműködésük pedig létrehoz egy olyan univerzumot, amelyben az egyének megadatnak minden pillanatban a valós időben élni és a valóságot megélni. Most ne bonyolódjunk bele abba, hogy mi a valós világ és az hogyan értelmezhető. A lényeg az, hogy rövidesen az egyén mindenféle erőfeszítés nélkül minden olyan információhoz hozzájut, amilyenhez csak akar. Ennek az információszerzésnek az

alapja jelenleg az internet, hogy a továbbiakban mi lesz, azt még nem látjuk világosan. Tény, hogy rövidesen a társadalmunk annyira „behálózottá” válik, hogy csupán az egyén tudása, ismerete szab gátat a kívánt információk elérésének. Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy mi köze mindennek a médiához. Nos, a közszolgálati média, eleinte a rádió, majd a tévé fő célkitűzése az volt, hogy összegyűjtse a hallgatókat és a nézőket érdeklő információkat, majd a közértés szintjén továbbítsa. Így a vízállásjelentés, az időjárási előrejelzés, a sport, a politika, a gazdaság, a művészetek híreit, információit összegyűjtve, átcsomagolva a felhasználóhoz jutassa. Tette mindezt a közös teherviselésből. Mára minden intézmény, amelyik eseményeket generál, a társadalom szerves része, direktben, közvetlenül kommunikál a felhasználóval. A turista nem várja meg a feles híreket, azért hogy esőkabátot vigyen magával másnap hanem, ránéz az interneten az egyik időjárási honlapra, a sok százból, és maga dönt az öltözködéséről, hogy csak egy profán példát említsünk. A sportrajongó a világ bármelyik pontján követni tudja a hozzá legközelebb álló csapat mérkőzéseiről szóló híreket, a közszolgálat nélkül. A példákat sorolhatnánk. A konklúzió azonban kézzel fogható. A közszolgálatnak az információszerző szerepe egyre jobban háttérbe kerül. Mindeközben a társadalom érdeklődése is egyre szegmenseltőbb. A legalaposabb társadalmi felmérések is óriási szórást mutatnak a médiafelhasználók érdeklődési körét illetően. Egy-egy rádió és televíziós csatorna hogyan tudna kielégíteni réteginformációkkal csoportokat, anélkül, hogy mások érdekei ne sérüljenek? Abban az esetben, ha az egyének egyformán fizetik be a közterheket, az adót, akkor egyformán szeretnének részesülni a közszolgálat munkájából. Ha csak a sportot veszük, hogyan lehet kielégíteni a foci, a kézilabda, az úszás, a tenisz, az atlétika, a triatlon és még sorolhatnánk sportágak érdeklődésének az igényét? Olimpiai sportok száma 35, a szakágaké 53, és hol van még a golf, a sakk és egyebek. Nos, az előbbi példával azt szeretnénk bizonyítani, hogy egy, akár kettő, sőt három közszolgálati csatornával sem lehet minden igényt kielégíteni. Most akkor arról nem szoltunk, hogy a nagyobb igény kielégítése mennyivel nagyobb anyagi teherrel jár. Természetesen, a közmédiának nem az egyetlen feladata az információszerzés, ennek feldolgozása, majd továbbítása. A közszolgálat törvény által megszabott szerepe továbbá, a nemzeti identitás és az európai identitás nyelv és kultúra ápolása, a szórakoztatás, a vélemények szabad cseréje, a nevelés, a mindenkori hatalom társadalmi kontrollja, a közviták legfőbb fóruma. A feladatokat még hosszasan sorolhatnánk. Mindegyik leírt fogalom külön elemzést érdemelne, azonban ha arra gondolunk, hogy a működésre a legnagyobb anyagi forrást a kormány a parlamenttel közösen adja, már megkérdőjelezhető a szolgáltatás függetlensége. Példák sorával tudjuk bizonyítani, hogy tájainkon, hányszor szólt bele a pénzosztó a műsorgyártás függetlenségébe. Az anyagi kiszolgáltatottság mellett komoly gond a szakmai hiányból fakadó problémák sora. Például az elmúlt huszonöt évben, semmilyen módon sem hangzott el mondjuk egyházra, vagy egyházi szolgáltatásra vonatkozó kritikai megjegyzés. Szakmai felkészültség és anyagi források híján a legjobb tematikájú műsorok is olyan színvonalon jelennek meg, amely színvonal nem biztosít nagy hallgatottságot, nézettséget. A legtöbb csatorna az önreklámon spórol, így a létrejött értékek sem jutnak

kellő, az őket megérdemlő nyilvánossághoz. A műsorkészítők semmilyen módon nem érdekelték a nagyobb nézettség, hallgatottság elérésében. Semmilyen motivációs rendszer sincs kidolgozva a nagyobb tömeghatás kompenzálására. Nincs megoldva az újságírók szakmai továbbképzése. Egyszóval elmondhatjuk, hogy az, hogy a közszolgálati tartalmak nagy tömeghatással jelenjenek meg a televízióban és a rádióban, a jelenlegi helyzetben teljességgel lehetetlen. Nézetünk szerint a műsorszerkesztés nehézsége miatt és az internetes direkt kommunikáció (eseménygyártó-felhasználó között), az anyagi függőség, a szakmai inkompetenciák miatt.

Az alapelvek tisztázása érdekében hadd említsük meg azt, hogy a közszolgálat célja elsősorban a tartalomszolgáltatás az adófizetők érdekében. Az érdek az, hogy a társadalom tagjai feszültségmentesen eligazodjanak a mindennapokban. A közszolgálat kötelessége a felhasználók alapvető ismeretekkel való ellátása. Így egy-egy valós probléma körül kell kiépíteni egy sok szempontú szakértői csoportot, akiknek a véleményei alapján az egyén biztosabban tud dönteni egyik-másik kérdésben. Ebben a folyamatban a műsorszolgáltatók nagyobb teret kell hogy szánjanak az internetes felületeiknek, amelyeknek, a közérdekű információk folyamatos ellenőrzése mellett, mindenki számára elérhetőeknek kell lenniük.

Ezt az elképzelést nevezhetjük „iránytű” médiának, vagyis olyan műsorszolgáltatásnak, amelyik a mai társadalomban ránszakadt információk között segít eligazodni. Nyilván nem ő mondaná meg például, hogy kell-e az oltás vagy sem influenza ellen, de „iránytűt” képezne szakértőin keresztül. Másik javaslatunk lenne az „agora” jelleg erősítése. A közszolgálati műsorszolgáltató legyen a központi és a helyi hatalomgyakorlók kontrollja, a hatalomgyakorlók és a választók érdekében. Adjon hangot több szempontnak egy-egy társadalmat érintő kérdésben, hogy a döntéshozó és az érintett is minél jobban eligazodjon a témában.

A fenti elképzelés „híd”-szerepet biztosítana a médiának. Olyan információs hídra gondolunk, amelyik kétirányú, és összeköti a választót a választottal, a „híd” építésben pedig komoly szerepe lenne a civiltársadalom valós képviselőinek. Itt minden általánosság ellenére, említsük meg, hogy a „román–magyar hídszerep” is a közszolgálatra hárulna. A társadalmi feszültségek csökkentése érdekében hatékonyabban kellene információkat cserélni az azonos területen élő, alkotó két nemzeti csoport között, a közös megértés jegyében.

Szorgalmaznánk emellett az archívumok közkinccsé tételét. A közszolgálat egyik legnagyobb értéke az évtizedek folyamán felgyűlt archívum. Ma ezeknek az anyagoknak az újra nézése, újra hallgatása költséges és nehézkes. Úgy véljük, hogy ezek a műsorok közpénzből jöttek létre, ezért a közt illetik. Olyan törvénykezést kellene kidolgozni, hogy ezek folyamatosan, az internetes felületeken bármikor hozzáférhetőek legyenek. Valószínűleg, egy Kós Károly-interjúval vagy Szilágyi Domokos-portréval könnyebben tanítható a középiskolában a tananyag, hogy példát is említsünk.

Ezzel nem teszünk mást, mint, hogy húsz év távlatából érvényességet biztosítunk Tölgyesi János kijelentésének, aki már akkor látta, *hogy az egycentrumú, homogén,*

monopolisztikus kommunikációs tendenciákat támogató hagyományos közszolgálati kommunikáció helyett a társadalmak demokratikus fejlődése egyre inkább a participációs, a rugalmas, a kis- és nagyközösségi kommunikációra egyaránt lehetőséget adó, a virtuális közösségek kommunikációját támogató rendszereket igényli (Tölgyesi, 1995, 131).

A felsoroltak, az anyagi, a politikai függetlenség jegyében és a szólásszabadság zászlaja alatt biztosítani kellene, hogy a szakértői vélemények sokasága segítsen az eligazodásban. Erősíteni kell a párbeszédet a különböző érdekcsoportok között, ösztönözni a társadalmi kontrollt, terjeszkedni az internettartalmak felé, elérhetővé tenni az archívumokat.

Míndez sok energiát, pénzt emésztene fel, de lenne egy radikálisabb forma is, amely versenybe hozhatná a közérdeket és a közinformációt. A radikális megoldás a következő lenne: a jelenlegi közszolgálati csatornákat megszüntetni, meghatározni azokat a műsorokat, amelyek közszolgálati tartalmúak, és azokat projektversenyre bocsátani a magánrádiók, magátelevíziók között. E tekintetben csatlakozunk Vicsek Ferenc korábban idézett megoldásjavaslatához, de részletezni szeretnénk saját szempontrendszerünket. Eszerint, a projektek mögött közpénzek állnának. Az elosztás hasonlatos lenne a Román Kulturális Alapéhoz, azzal a különbséggel, hogy a bejátszott műsorok nézettsége, hallgatottsága külön szorzót jelentene a műsorok finanszírozásában. Ezáltal a nagyobb tömeghatás több pénzt jelentene a műsorgyártónak.

Kérdés azonban, hogy a haszonelvűség által vezérelt magánvállalkozók hajlanának-e arra, hogy közszolgálati tartalmakat sugározzanak, vagy milyen módon lehetne őket erre rávenni. Kérdés az is, hogy az emelkedett nézettségi mutatók, amennyiben az átlagpopuláció által preferált műsorokra vonatkoznának, milyen műsörtípusok, műfajok mentén sorakoznának fel. Továbbgondolva, vajon lehet-e a közszolgálati tartalmak szükségességét kizárólag a „közkívánattal” mérni, amelyről mellesleg megjósolhatjuk, hogy az elit kultúrát mostohán kezelné, ha nem a művelődés, tanulás, hanem a szórakozás kapna fő hangsúlyt. Vajon nem fogunk-e észrevétlenül lemondani az információszerzésről, a művelődésről, s hagyni, hogy a szórakoztatás felülmúlja az előbbieket? Ha a közérdekért versenybe kell szállni, akkor nem kockáztatjuk meg magának a közérdeknek az átminősítését, amikor az versenyhelyzetbe kerül. Az említett modell akkor lehetne működőképes, ha a jól működő médiapiac ideálja megvalósulna, ha függetleníteni lehetne a közszolgálati médiát az állami ellenőrzéstől, s ezzel hatékonyabban elősegíthetnénk a társadalom demokratizálódását.

Végül elbátortalanításként álljon itt egy Hargittai Lilla által megfogalmazott kérdés, aki azt veti fel, hogy: „Minél élesebben határolja el a szabályozás a gazdasági érdekeket megjelenítő tartalmat a szerkesztőségétől, annál teljesebbé teszi az előbbi befolyását az utóbbira?” (Hargittai 2005, 151). Mindezek fényében azon alternatívánk, hogy a közszolgálati médiaszolgáltató terjeszkedjen az internettartalmak fele, hogy erősíteni kell a párbeszédet a különböző érdekcsoportok között, és ösztönözni a társadalmi kontrollt, talán közties megoldásnak számíthat a gazdasági és a politikai függetlenség, a szólásszabadság zászlaja alatt.

Zárszó helyett

A vita lezáratlan volta miatt nem kívánunk összegzéssel élni, csupán további vitáknak helyet adni. Eszme-futtatásunk végén mégis rá szeretnénk irányítani a figyelmet az Antal Zsolt által felvázolt szélsőséges piaci, paternalista és ideális, normatív szemléletre, ezen belül pedig a *társadalmi-politikai felügyelet* modellenkénti különbségtételére. Eszerint mindenkinek sajátos megközelítésmódja van, s míg az egyik nagyobb teret enged azoknak, akiknek „nagyobb mandátumuk” van a közérdek képviselésére, addig a másik a parlamenti pártok befolyását kívánja ellensúlyozni, s végül a harmadik erős újságírói kultúrára, önszabályozásra alapozza logikáját. A közszolgáltatóság piaci, paternalista és demokratikus, normatív szemlélete – amint azt Antal Zsolt munkájában olvassuk (Antal, 2011, 171-172) – megítélésünk szerint olyan teoretizálási modell, ahol az eltérő szemléletek mindenike esetén vizsgálható a szerepfelfogás, a felügyelet, a tartalom és az üzleti hatékonyság, a közönség és a közvetítés módja. A demokratikus normatív elv kapcsán csak annyit szeretnénk idézni, hogy a „cél a közönség autonómiájának, kritikai igényének, saját érdekartikulációs képességének megteremtése” (Antal, 2011, 172). Ezen szemléletet követve továbbá is szükségszerűnek láthatjuk a közszolgálati műsorszolgáltatók létét.

A társadalmi-politikai felügyelet tekintetében Bajomi Lázár Pétertől és munkatársaitól megtudjuk, hogy bár a nyugat-európai országok a politikai mechanizmust¹ alkalmazzák, s a kelet-középeurópaiak a civilt és a szakmait,² utóbbi esetben a kormányzatok befolyásolni próbálják a jelölési és választási eljárásokat (Bajomi Lázár és mtsai, 2010, online). Így az ilyen felügyeleti modellek működése nézetünk szerint, bár nem mondható diszfunkcionálisnak, alapvetően kétarcúságra vall, mondhatni, hogy ellendemokratikus, csupán formális. Ha megengedőek próbálunk lenni, akkor azt tételezhetjük, hogy természetesnek mondható folyamat olyan európai térségben, ahol a társadalom és a politikum demokratizálódásának folyamata még viszonylagos és képlékeny.

A társadalom és ezzel egyidőben a közmédia demokratizálódásának folyamata, úgy gondoljuk, meghatározza a társadalmi-politikai felügyeletet, abban a kontextusban, ahol nem csak a formai, stílusbeli és műfaji kritériumok kötik meg a közszolgáltatóság mibenlétét. Lehet, hogy a közszolgáltatóság kommercializálódásának folyamata nagy teret biztosít az önérdék által vezérelt, öncélú műsoroknak, de ha már úgyis tudjuk, hogy a háttérben a politikumnak sikerül kisajátítania a helyzetet, és lojálisait juttatja célhoz, akkor ezt a kommercializálódást is enyhe összeesküvésnek nevezhetjük, mert a leple alatt akár az állami televíziók jogutódjai rejtőzhetnek, s monopolizálhatják a társadalmi kommunikációt. Hogy ki kiről akarja lerántani a leplet, azt most hadd ne firtassuk, mint ahogy azt

¹ Itt a különböző politikai szereplők külön-külön vagy együtt választják a testületi tagokat.

² A civil mechanizmus esetén a különböző politikai szereplők és a civil társadalmat képviselő szervezetek, köztük az egyházak, a tudományos élet és a művészet képviselői, külön-külön vagy együtt jelölik és választják a tagokat. A szakmai mechanizmust a politikai szereplők, a civil szervezetek és az újságíró szervezetek külön-külön vagy együtt jelölik és választják.

sem tartjuk célravezetőnek, hogy pusztán merő feltételezéseinkkel rajzoljuk meg a közszolgálatosság általunk érzékelt helyzetképét. Abban talán egyetérthetünk, hogy a közszolgálati médiaszolgáltató igyekszik ma is alapértékeihez hű lenni, céljait követni, feladatát teljesíteni, ha nem is tud teljes politikai függetlenséget kivívni magának, s teszi mindezt a feltételezett kudarca ellenére.

Jogunk van-e végső soron azt feltételezni, hogy a közszolgálatosság ténye továbbra is gazdasági, társadalmi és politikai vetületén túlmenően *eszmei* és *elvi* kérdés? Amint láttuk, a közszolgálatosságot feladatteljesítésében, működésében elmarasztaló, hiánylajstromot és kritikát tartalmazó diskurzus született, s félő, hogy médiapercepciónk, médiaértelmezésünk a közhangulat függvényévé válik, s hogy érzelmi intelligenciánk deficitje miatt az érzelmi elménk hiedelmeire támaszkodva, csupán utopisztikus, prospektív, reformálást sürgető és rendteremtésre kiélezett elemzések sora kíván a közszolgálati média rendeltetéséről értekezni, amelyek a médiáról folyamatosan „feltételes” jövő időben beszélnek.

BIBLIOGRÁFIA

- ANGELUSZ RÓBERT – TARDOS RÓBERT, Demokratikus kommunikáció és közszolgálatosság. Az állami médiától a „C-SPAN”-ig. In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- ANTAL ZSOLT, 2011, *Közszolgálati média Európában*. Gerhardus Kiadó, Szeged.
- BAJOMI LÁZÁR PÉTER, Közszolgálati televíziózás Közép-Kelet-Európában. *Médiakutató*, 2002, nyár. Elérhető:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_02_nyar/06_kozszolgalmati_televizio/
(2015.04.01.)
- BAJOMI-LÁZÁR PÉTER – VACLAV STETKA – SÜKÖSD MIKLÓS, Közszolgálati televíziózás az Európai Unióban. *Médiakutató*, 2010, tél. Elérhető:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2010_04_tel/01_kozszolgalmati_televizio_unio
(2015.04.01.)
- BAYER JUDIT, A közszolgálati televíziózás újragondolása a digitális korszakban. *Médiakutató*, 2008, nyár. Elérhető:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2008_02_nyar/01_kozszolgalmati_televiziozas_digit
alis (2015.04.01.)
- CSEPELI GYÖRGY – DESSEWFFY TIBOR – HAMMER FERENC – KITZINGER DÁVID – MAGYAR GÁBOR – MONORY MÉSZ ANDRÁS – ROZGONYI KRISZTINA, Közszolgálat a digitális korban. *Médiakutató*, 2007 nyár. Elérhető:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2007_02_nyar/01_kozszolgalmati_digitalis_korban
(2015.04.01.)

- FISCHER GYÖRGY, „Sajtószabadság” és „közszolgálatosság”, avagy: lehet-e szabad a közszolgálati média? In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- FLETSCHER, CHARLES, Közszolgálat a digitális korban. In: Csermely Ákos, szerk., 2005, *A közszolgálatosság újrafogalmazása a digitális forradalom küszöbén*. Média Hungária Könyvek 7, Média Hungária, Budapest.
- GÁLIK MIHÁLY, A közszolgálatosság jelene és jövője-nálunk és másutt. In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HALMAI GÁBOR, Függetlenség és kiegyensúlyozottság a médiumokban. In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HARGITTAI LILLA, Hogyan befolyásolja a gazdasági szereplő a szerkesztőségi tartalmakat az elektronikus médiumoknál – Merengés. In: Csermely Ákos, szerk., 2005, *A közszolgálatosság újrafogalmazása a digitális forradalom küszöbén*. Média Hungária Könyvek 7, Média Hungária, Budapest.
- HORVÁTH JÁNOS, Az igazi közszolgálat. In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- JAKAB ZOLTÁN, A közszolgálatosság értelmezése a 20-as évektől napjainkig. In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- KAPOSI ILDIKÓ, Közszolgálat 2.0. In: Csermely Ákos, szerk., 2005, *A közszolgálatosság újrafogalmazása a digitális forradalom küszöbén*. Média Hungária Könyvek 7, Média Hungária, Budapest.
- KOVÁTS ILDIKÓ, Közszolgálati műsorszórás és nemzetállam. In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- SINKA ZOLTÁN, Mit eszik a hírfogyasztó – Televízió nézők hírfogyasztási szokásai különös tekintettel a földi surgárzású kereskedelmi televíziók közönségére. In: Csermely Ákos, szerk., 2005, *A közszolgálatosság újrafogalmazása a digitális forradalom küszöbén*. Média Hungária Könyvek 7, Média Hungária, Budapest.
- S. n., 2014, *Közszolgálati médiaszolgáltatás. Közszolgálati médiaszolgáltatás – Mit várunk a médiaszabályozástól? A Mérték Médiaelemző Műhely vitairata*, 2014. Elérhető: <http://www.jogiforum.hu/hirek/31336> (2015.04.01.)
- SZILÁDY SZILVIA, Közszolgálatosság és társadalmi felügyelet. *Beszélő*, 8–9. sz., 2. évf., 8. sz. Elérhető: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/kozszolgالاتisag-es-tarsadalmi-felugyelet> (2015.04.01.).
- SZEKFŰ ANDRÁS, Közszolgálat a frekvenciahiány elmúltával. In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- TAMÁS PÁL, A kollektív mesemondó erőterei-közszolgálatosság és dereguláció a 90-es évek magyar mediájában. In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- TERESTYÉNI TAMÁS, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.

- TÓTA W. ÁRPÁD, A közszolgálat vége – a köz kiszolgálja magát, ha hagyják. In: Csermely Ákos, szerk., 2005, *A közszolgálatosság újrafogalmazása a digitális forradalom küszöbén*. Média Hungária Könyvek 7, Média Hungária, Budapest.
- TÖLGYESI JÁNOS, Alternatív participációs kommunikáció mint a közszolgálati kereskedelmi dichotómia megkerülése. In: Terestyéni Tamás, szerk., 1995, *Közszolgálatosság a médiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- VICSEK FERENC, Az ördögi körtánc – politika és média összefonódása, de van lekérés. In: Csermely Ákos, szerk., 2005, *A közszolgálatosság újrafogalmazása a digitális forradalom küszöbén*. Média Hungária Könyvek 7, Média Hungária, Budapest.